

Boekbespreking

HANS SUNDERMANN, Europäische und mediterrane Orchideen. Eine Bestimmungsflora mit Berücksichtigung der Ökologie. 224 pag. Brücke-Verlag Kurt Schmiersow, Hannover. DM. 23.—

Voor onze Europese orchideeën waren we tot nu toe grotendeels aangewezen op Schulze (verouderd), Ascherson & Graebner (ook niet bepaald nieuw meer), Hegi en op boeken over de soorten van o.a. Engeland en Duitsland, weliswaar met prachtige foto's maar niet volledig. Voorts op speciale boeken, erg groot en duur, zoals dat van Nelson over *Ophrys*. Maar geen van alle zijn het boeken om op reis mee te nemen, al was het maar door de omvang.

Nu hebben we dan tenslotte een uitvoerig boek, dat alle Europese en Noordafrikaanse soorten omvat, met zeer veel gegevens maar toch zo compact door het kleine lettertype, dat het wél op reis kan worden meegenomen. Het is geschreven door prof. Sundermann, de jonge, energieke directeur van het natuurwetenschappelijke en historische museum in Wuppertal en organisator van tweejaarlijkse orchideeën-congressen, die meer en meer een internationaal karakter krijgen. Alle soorten uit Europa en Noord-Afrika worden erin behandeld en we kunnen nu ook de soorten leren kennen uit het Zuid-Oosten van ons werelddeel, waarover tot nu toe weinig was gepubliceerd en waarvan prachtige kleurenfoto's worden gegeven. Het is een determineerboek met tabellen en beschrijvingen en met talrijke afbeeldingen.

Onze „Handekenskruiden”, de soorten met handvormige knollen, worden nu „*Dactylorhiza*” genoemd. Het zij zo. Om praktische redenen had ik liever gezien dat „*Dactylorchis*” was gehandhaafd gebleven maar het is in ieder geval beter dan het „*Orchis*” van sommige flora's, dat toch alleen gelden kan voor de soorten met ronde knollen, die duidelijk tot een ander geslacht behoren.

Prettig is het te zien dat het Duits-Nederlandse contact geleid heeft tot het fotograferen van *Dactylorhiza praetermissa* in de Betuwe en dat ook foto's en beschrijvingen zijn opgenomen van de autogame *Epipactis*-soorten waar Dr. Young bekendheid aan heeft gegeven en die niet alleen in Engeland blijken voor te komen. *Epipactis muelleri* is trouwens ook bij ons in Zuid-Limburg gevonden.

De hybriden, die op rijke groeiplaatsen spontaan ontstaan, komen er helaas wel wat schamel af. Sunderman is zo voorzichtig geweest alleen die hybriden te beschrijven, die hijzelf gezien heeft en die te fotograferen. Maar zijn foto's bewijzen dat *Serapias* kruist met soorten met ronde knollen, waar wel eens aan is getwijfeld.

Dat *Goodyera repens* „besonders auf Kalk” (p. 179) zou voorkomen is toch wel onjuist. Waar deze op kalk groeit zoals in de Eifel, is het alleen in de neutrale tot zure ontkalkte bovenlaag met een pH van 5½ (Dr. E. van de Maarel, 1968) en het massaal voorkomen in de kalkarme *Pinus*-bossen bij Schoorl wijst ook op voorkeur voor een zuur tot neutraal milieu.

Deze en nog andere onjuistheden zijn eigen aan een eerste druk en kunnen de indruk niet wegnemen, dat de schrijver serieus heeft gewerkt en persoonlijke ervaringen heeft gegeven, aangevuld met prachtige eigen en ander foto's (vooral van Dr. Wiefelspütz mogen ze worden geroemd), die op het goede papier met hun kleuren goed uitkomen. Men zie de vergrote opnamen van bloemen

van *Ophrys apifera* en van de *Ophrys*-soorten van de Griekse eilanden! Ze zeggen meer dan lange determineertabellen.

Zeer waardevol is het hoofdstuk „Standorte und Vergesellschaftung” (p. 22—34), al zullen vegetatiekundigen wel graag aansluiting hebben op de bestaande namen van de associaties. Daar heeft Sundermann zich niet aan gewaagd en namen gebruikt als „Pineta”, „Macchie”, „Flachmoore”.

De literatuurlijst van 70 nummers, waarbij we de namen van onze landgenoten Vermeulen en Landwehr aantreffen, is ook zeer waardevol.

Brücke-Verlag heeft een smaakvol uitgevoerd werk geleverd, met goede druk op goed papier en stevig ingebonden.

Rockanje.

C. SIPKES